

Szilágyi János: A magyar munkáskönyvtárak a két világháború között

Szilágyi János a hazai művelődéstörténet egyik legkevésebb ismert fejezetének, a munkáskönyvtárak és a munkásolvasómozgalom Horthy-korszakbeli állapotának vizsgálatát tűzte ki célul. Vállalkozása nemcsak sikerült, de mondhatni egészen meglepő tanulságokkal járt. Főleg azért, mert egy eddig összefüggően fel nem dolgozott területről készített szinte már fárasztóan ható adatbeli alapossgalattal összefoglaló képet. Továbbá azért is, mert egyáltalán a hazai munkásmozgalomnak szinte egész kulturális helyzetét feltárta. A nyomorúság szülte nehézségeket, a hősiesség küzdelmet a tudásért, a szellem világosságáért, a szociális haladásért, a nagyobb kenyérért. Vizsgálódása során kitért arra is, hogy milyen könyvekből álltak a könyvtárak, hol állítottak fel külön a tisztviselőknek, külön a munkásoknak, hány darabból állt egy-egy könyvtár, kik vették s hogyan dolgoztak, az olvasók és a könyvek milyen arány szerint oszlottak meg (legtöbb a szépirodalom, s meglepően csekély majd minden esetben az ismeretterjesztő mű, kivéve a szakszervezeti könyvtárakat). Vizsgálja azt is, milyen tényezők befolyásolták az olvasóforgalmat. A téma: a könyv szerepe és sorsa a munkásmozgalomban, a két világháború között — sokkal többet tár fel a munkásság életéből, mint első olvasásra gondolható.

A szerző könyve I. részében felvázolja az általános helyzetet, a munkásság művelődési állapotát, különös tekintettel a könyv megszerzési lehetőségeire. Az eredmény elég sivár, s Szilágyi János nem mentségül, hanem jellemzésül utal arra, hogy azokban az időkben az ún. intelligencia körében sem volt különös helyzet: ennek az osztálynak zöme ponyvát olvasott, ahogy a kiadványok számának kb. 74%-át ugyancsak a ponyva szolgáltatta!

A II. részben az állami és városi könyvtárakat ismerteti. Részletesen tárgyalja a *Fővárosi Könyvtár* működését, a munkásság arányát az olvasók számában, valamint az olvasott művek megoszlásában. A Fővárosi Könyvtár — főleg fiókjai révén — nagy szerepet játszott a munkásság művelődésében. — Igen érdekes adat pl. az, hogy az 1927-ben meglévő 1300 falusi könyvtár mellé felállít a kormányzat 1500-at, de a 3400 falusi helység közül még mindig igen jelentős arány nem rendelkezik könyvtárral. Természetesen a meglévő könyvtárak tartalomra és mennyiségre oly szegényesek, hogy a legtöbbjük komolyabb igényt nem is tudna kielégíteni. Ugyancsak tanulságosak azok az adatok, amelyeket egyes vidéki városok (Győr, Sopron, Nagykanizsa stb.) munkásolvasóinak létszámbeli alakulásáról idéz.

A III. részben a szerző a kommunista és a szociáldemokrata munkáskönyvtárakat tárgyalja. A kommunista párt nyilvánosan könyvtárt nem állíthatott fel, de azért a leleményesség sok ötletet adott kommunista könyvek terjesztésére, amelyek közül jó néhány nyomtatásban is megjelent (Gábor Andor, Gergely Sándor stb.), egyesek álnéven (Lenin stb.). Itt különösen meglepő, milyen elhanyagolt állapotban fuldoklott a szociáldemokrata párt könyvtárügye. Ennek ideológiai és anyagi okaira a szerző egyaránt rámutat. A társadalmi és vallási egyesületek saját képükre formált könyvtáraival szemben a szakszervezetek képviselték az összehasonlíthatatlanul legmagasabb színvonalat. Kommunista szerzőktől kezdve a polgári progresszió és népi mozgalom íróinak sok-sok hasznos könyvét szerezték meg könyvtáraikba, de még ez sem tudja az általános könyvtárügyi helyzetről kialakuló sivár képet enyhíteni.

Szilágyi János könyvének legfőbb értéke éppen az, hogy nem igyekszik szé-

píteni a valóságos helyzetet. Szinte elképzelhetetlen az a nyomorúság, amelyben a két világháború között vergődött a magyar munkás-könyvtárügy. Ha nem a tények légióit vonultatná fel a szerző, s nem azokat beszéltené, mai színvonalunkról nézve hihetetlennek tünne fel a Horthy-korszakbeli kép. Például 1934-ben akkora a nyomorúság, annyira nem tudnak könyvet venni a munkáskönyvtárak, hogy egy javaslat szerint kivágott

újságcikkeket kellene felragasztani s az ilyen lapokat könyvként kellene kezelni, mert más úton „lehetetlen könyvtáraink kiegészítése”.

A könyv egyébként a Kiadói Főigazgatóság „A magyar könyv” címen meghirdetett sorozatának első tagjaként (az Akadémiai Kiadónál) jelent meg, tipográfiaiailag megközelítően sem kifogástalannul.

Sz. R.